

Iwona Pogorzelska (Archiwum Państwowe w Kielcach)

Źródła do dziejów powstania styczniowego w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach¹

Chcąc uczcić przypadającą na obecny 2013 r. 150. rocznicę powstania styczniowego, Archiwum Państwowe w Kielcach podjęło się przypomnienia, iż tamte, sprzed wielu lat, dni walki o wolność i ojczyznę, zachowały się na zawsze również w dokumencie pisanym, dokumencie, z którym po tych 150 latach można „spotkać się” w tutejszym archiwum. W zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach przechowywane są bowiem liczne materiały z tego okresu.

Te wytworzone w okresie zbrojnych działań powstańczych lub bezpośrednio po ich zakończeniu odnajdujemy w aktach zespołów archiwalnych takich, jak: *Naczelnik Powiatu Kieleckiego* z lat [1810] 1816–1866 [1875], *Naczelnik Wojenny Powiatu Kieleckiego* 1863–1866, *Naczelnik Wojenny Rewiru Kieleckiego* 1864–1867, *Naczelnik Wojenny Rewiru Samsonowskiego* 1864–1866, *Naczelnik Wojenny Rewiru Buskiego* 1865–1866, *Naczelnik Wojenny Oddziału Opatowskiego* 1863–1864, *Naczelnik Wojenny Powiatów Olkuskiego i Miechowskiego* 1863–1866, *Dowodzący wojskami w powiatach kieleckim, stopnickim i sandomierskim* 1864–1865, *Archiwum Ordynacji Myszkowskiej* 1404–1944, *Zbiór luźnych akt majątkowych, listów i materiałów ulotnych rodzin i rodów z województwa kieleckiego* 1594–1867, *Zarząd Powiatowy Olkusi* 1867–1914, *Akta Miasta Chęcin* 1787–1950 [1951], *Akta gminy Bodzentyn* 1810–1945 [1950], *Rząd Gubernialny Kielecki* [1849] 1866–1918, *Kancelaria Gubernatora Kieleckiego* [1862] 1867–1915 [1917], *Zbiór fotografii* 1830–1975, *Zbiór rodziny Daszewskich* 1820–1978.

Pozostałe materiały archiwalne gromadzą dokumenty uzupełniające tę tematykę, lecz zostały one wytworzone już w latach późniejszych. Dotyczą między innymi obchodów uroczystości kolejnych rocznic powstania 1863 r., a także pamięci o tym wydarzeniu, wyrażonej poprzez budowę pomników i restaurację cmentarzy.

Są to akta zespołów archiwalnych takich, jak: *Zbiór Edmunda Massalskiego* 1823–1975, *Zbiór Lucyny Kozłowskiej z Kielc* 1916–1917, „*Radostowa*” - *Świętokrzyski Miesięcznik Ilustrowany* 1934–1939 [1968], *Urząd Wojewódzki Kielecki I* 1919–1939 [1949], *Starostwo Powiatowe Kieleckie I* 1919–1939, *Akta miasta Kielc* 1795–1796, 1803–1950 [1952], *Państwowy Teatr im. Stefana Żeromskiego w Kielcach* 1949–1990, *Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Kielcach* 1945–1981, *Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu w Kielcach* [1949] 1951–1983, *Urząd Gminy w Małogoszczy* 1973–1990 [1992], *Urząd Gminy w Wąchocku* 1973–1990, *Urząd Wojewódzki w Kielcach* [1930] 1973–2002, *Wojewódzki Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Kielcach* 1990–2002.

W zespole archiwalnym *Naczelnik Powiatu Kieleckiego* czas powstania styczniowego zawiera się w treści 5 jednostek archiwalnych, noszących tytuł: „Akta dotyczące stanu wojennego Królestwa Polskiego”. Gromadzą one archiwalia dotyczące wydarzeń, jakie miały miejsce na Kielecczyźnie poczynając od jesieni 1861 r. do ostatnich chwil powstania i czasu późniejszych represji.

1 Pierwotna wersja tekstu została wygłoszona na konferencji naukowej *Z dziejów powstania styczniowego* w Kielcach, zorganizowanej przez Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego Księża Pallotyni na Karczówce, Archiwum Państwowe w Kielcach, Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach i Muzeum Historii Kielc w Kielcach, która odbyła się 23 stycznia 2013 r. w klasztorze na Karczówce.

Tom pierwszy o sygn. 54 rozpoczyna dokument informujący o wprowadzeniu stanu wojennego w Królestwie Polskim z 2/14 października 1861 r.² Znajdujemy tu również Zarządzenie Naczelnika Powiatu Kieleckiego Michała Tańskiego z 5/18 października 1861 r.³, mówiące między innymi, iż: „wszelkie zebrania na ulicach i placach, więcej niż trzech osób, zostają zakazane. Sprzedaż na ulicach wszelkiego rodzaju drukowanych, litografowanych i pisanych broszur, hymnów itp. najsurowiej zostaje wzbroniona. [...] Tak samo zabrania się wystawiania na sprzedaż w sklepach, pod rygorem zamknięcia takowych, oznak żałobnych, [...] konfederatek, czamarek, kontuszów, pasów, szarf i kokard w kolorach narodowych, jako też guzików, pierścieni i szpilek z orłami lub herbem połączenia Litwy z Polską [...]”.

Ponadto omawiany poszyt zawiera (podobnie jak i pozostałe) raporty i korespondencję odnoszącą się do wydarzeń tego okresu. Znajdujemy tu np. pismo Konsystorza Jeneralnego Diecezji Kielecko-Krakowskiej, które informuje o tym, „iż żadnych godeł chrześcijaństw i moralność obrażających lub porządkowi społecznemu przeciwnych nie przechojuje – co się zaś tyczy pamiątek narodowych, te jako w niczem prawom Kościoła nie sprzeciwiające się w świątyniach chrześcijańskich na różnych przedmiotach kościelnych bywają umieszczane i żaden z przełożonych duchownych takowych nie waży się usuwać”⁴. Jest to odpowiedź na mające wówczas miejsce rewizje kościołów w poszukiwaniu chorągwi i emblematów narodowych. Znajdujemy tu również raporty wójtów gmin mówiące o realizacji rozporządzenia o oddawaniu broni palnej i białej „wraz z biletami i prochem”, np. „Wykaz broni i biletów i prochu przez mieszkańców powiatu kieleckiego złożonej”⁵, pismo Gubernatora Cywilnego Guberni Radomskiej do Naczelnika Powiatu Kieleckiego w sprawie przypadków niszczenia urzędowych symboli znienawidzonej władzy mówiące: „aby tam gdzieżby podobne wypadki niesforności zaszły – herby zrzucane natychmiast przywracać, a winnych tego czynu starać się koniecznie wyśledzić i do odpowiedzialności pociągnąć”⁶. Archiwalia zawarte w tym poszycie sięgają marca 1863 r.

W kolejnym tomie (sygn. 55) mamy możliwość zapoznania się z wydarzeniami pierwszych miesięcy walk powstańczych, ukazanymi poprzez raporty burmistrzów i wójtów zmuszonych do relacjonowania dziejących się, na podległym im terenie, wypadków. Poszukiwania ukrytej broni, druków zakazanych pieśni patriotycznych czy zakaz „odbywania ceremonialnych pogrzebów ciał zmarłych porą wieczorną, a to celem powstrzymywania śpiewów rewolucyjnych na cmentarzach i przy figurach”⁷ są między innymi treścią zachowanych tu raportów. Mimo stałej kontroli właściwego zachowania się uczniów czy urzędników⁸, pojawiają się i nowe doniesienia. Dotyczą one uciekinierów – głównie uczniów, młodych rzemieślników i urzędników, którzy opuszczali miejsca zamieszkania i pracy, tak jak fabrykanci Zakładu Białogon, „którzy samowolnie takowy opuścili”⁹. Następnie znajdujemy liczne relacje o przemarszach grup zbrojnych. Zachowały się tu także zapisy dotyczące bitwy pod Małogoszczem – protokół opisujący straty po mającym tam miejsce pożarze¹⁰ oraz „Wykaz mieszkańców miasta Małogoszczy, którzy skutkiem pogorzeli ze starcia wojsk w dniach 12/24 i 13/25 lutego 1863 roku nastąpionej ponieśli straty w nieruchomościach”¹¹.

2 Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej APK), Naczelnik Powiatu Kieleckiego, sygn. 54, k. 1, 3.

3 Tamże, k. 11.

4 Tamże, k. 118.

5 Tamże, k. 302–309.

6 Tamże, k. 250.

7 Tamże, sygn. 55, s. 228.

8 Tamże, s. 288, 291–293.

9 Tamże, k. 753–755.

10 Tamże, k. 944, 945, 990, 991.

11 Tamże, k. 946–989.

Tom trzeci (sygn. 56) to kalendarium wydarzeń od maja 1863 r. do grudnia 1863 r. Spotykamy się tu z raportami dotyczącymi przemarszu wojsk powstańczych (najczęściej powtarzają się nazwy miejscowości: Włoszczowa, Koniecpol, Wodzisław, Jędrzejów), raportami (przede wszystkim naczelnika miasta Kielc) o osobach, które opuściły miasto lub do niego powróciły. Odnajdujemy też raporty o ucieczkach za granicę, nałożeniu kontrybucji np. na miasto Daleszyce (300 rs.)¹². W poszycie tym zachowały się także „Wykaz imienny mieszkańców Miasta Małogoszcza wsparcie przez Radę Administracyjną Królestwa przyznane otrzymujących”¹³ oraz „Lista imienna zakwalifikowanych do odesłania z Kieleckiego do Chęcińskiego Więzienia”¹⁴.

Sygnatura archiwalna 57 to poszyt gromadzący dokumentację powstałą pomiędzy grudniem 1863 r. a majem następnego roku. Są to w głównej mierze raporty informujące o opuszczeniu miejsc zamieszkania przez tutejszych obywateli, np. „Wykaz Osób wyszłych za Granicę za paszportami w r. 1863 z Gminy Kluczewsko”¹⁵, raporty o ruchu mieszkańców, również obcokrajowców, w szczególności kolonistów Niemców, czego przykładem mogą być „Wykazy kollonistów Niemców w Powiecie Kieleckim osiedlonych”¹⁶. Dokumentacja tego poszytu to również sprawy związane ze składaniem deklaracji wierności „Najjaśniejszemu Panu”.

Ostatni, piąty tom (sygn. 58) dotyczy już czasu po zakończeniu walk powstańczych. Znajdują się tu nadal raporty o dokonywanych przez powstańców napadach na urzędy, niszczeniu herbów, zabieraniu pieczęci urzędowych, meldunki o startach ponoszonych przez miasta podczas walk, pisma w sprawie warunków ujawniania się członków oddziałów powstańczych oraz o wysokości i rozkładzie składek, jakie były „na utrzymanie policji wojennej ponoszone” np. w mieście Wodzisławiu¹⁷.

Kolejny omawiany tu zespół archiwalny *Naczelnik Wojenny Powiatu Kieleckiego* zawiera między innymi: dokumenty dotyczące ściągania kontrybucji, konfiskaty mienia, wykazy osób aresztowanych, poszukiwanych, raporty o uciekinierach, podejrzanych i zatrzymanych w więzieniu. Znajdujemy tu również raporty o działalności oddziałów powstańczych, bitwach i potyczkach, informacje o ochotnikach wstępujących w szeregi powstańcze oraz zawiadomienia o napadach na urzędy, furgony, stacje pocztowe czy odbijaniu wcielanych do rosyjskiego wojska tzw. spisowych. W wielu poszytach odnaleźć można listy powstańców rannych i leczonych w szpitalach, a także podania i prośby o uwolnienie z więzienia.

Na potrzeby sporządzanego tu opracowania uwagę zwrócono na poszyt o sygn. 80 „Doniesienia różnych osób i urzędów o wydarzeniach w kraju” z 1863 r., gdzie spotykamy raporty o stratach materialnych ponoszonych przez urzędy: zabór kasy czy utensyliów, niszczenie gościń, informacje o opuszczających „tajemnie” miejsce zamieszkania¹⁸, prośby o uwolnienie z więzienia, najczęściej ze względu na stan zdrowia lub z uwagi na fakt, iż do szeregów powstańczych „byli zabrani wbrew własnej woli”. Znajdują się tu informacje o prowadzonych śledztwach, nadużyciach, jakich powstańcy, a także, może nawet częściej, wojska rosyjskie¹⁹ dopuszczały się w majątkach. Najczęściej jednak są to relacje z pobytów lub przemarszu oddziałów powstańczych – „buntowników”, np. oddziału Jana Rudowskiego w okolicach Bodzentyna²⁰. Zwracają tu również

12 Tamże, sygn. 56, s. 465.

13 Tamże, k. 496–501.

14 Tamże, k. 24.

15 Tamże, sygn. 57, k. 24–25.

16 Tamże, k. 347–349.

17 Tamże, sygn. 58, k. 410–421.

18 APK, Naczelnik Wojenny Powiatu Kieleckiego, sygn. 80, s. 542–573.

19 Tamże, s. 2039–2045.

20 Tamże, s. 2171, 2172.

uwagę informacje o działaniach Langiewicza w lutym i marcu 1863 r., między innymi raport o połączeniu się wojsk Mariana Langiewicza z oddziałem Antoniego Jeziorańskiego i o bitwie pod Małogoszczą,²¹ „Lista osób ciężko rannych w czasie bitwy koło wsiów Jezioro i Sieradowic”²², wykaz osób z lazaretu w Seceminie, gdzie przy nazwisku podane jest również miejsce, gdzie (w jakiej bitwie) został ranny²³ oraz listy rannych powstańców z Jędrzejowa²⁴ i Wodzisławia²⁵.

Sygnatura archiwalna 81 to próśby o uwolnienie z więzień i aresztów, o wspomoczenie czy uwolnienie od kontrybucji. Znajdziemy tam też prośbę obywateli miasta Kielc „o otwarcie szynków z trunkami krajowemi”²⁶.

Jednostka o sygnaturze 82 to raporty i doniesienia z lat 1863–1864 mówiące o ruchach wojsk powstańczych. Zachowało się tam także pismo Rektora Gimnazjum w Kielcach Antoniego Formińskiego z dnia 2/14 maja 1864 r. w sprawie zapłaty kontrybucji 31 rs. i 16 kop., jak również rozkaz Mariana Langiewicza z 20 lutego 1863 r. o treści: „Zakazuje się pod karą śmierci burmistrzowi i ławnikom miasta Sobkowa wydalenia się z tutejszego miasta przed ukończonym dniem 21 lutego r.b.”²⁷.

Sygnatury 83–90 „Raporty i doniesienia o wydarzeniach w kraju i ruch oddziałów powstańczych” z lat 1863–1866 zawierają natomiast próśby skierowane do Naczelnika Wojennego Powiatu Kieleckiego o wsparcie dla wdów i sierot, zapomogi dla osób, których dobytek uległ spaleniowi w wyniku działań wojennych, próśby o uwolnienie z więzienia, wydanie paszportu, pozwolenia na wyjazd. Odnajdujemy tu również relacje o przejściach oddziałów powstańczych (m.in. w okolicach Samsonowa, Daleszyc, Secemina, Kurzelowa, Włoszczowy czy Nowego Korczyna).

Akta zespołu *Naczelnik Wojskowy Rewiru Kieleckiego* odnoszące się do okresu powstania, to przede wszystkim sygn. 20 zawierająca materiały o aresztowaniu różnych osób i przekazywaniu ich władzom z lat 1864–1866 i sygn. 21 dotycząca „osób zostających pod nadzorem policyjnym i wracających z powstańczych band” z lat 1864–1866. Znajdują się tu między innymi: „Wykaz Osób z miasta Chęciny mających udział w Powstaniu uformowany na podstawie prywatnych wieści przez Magistrat Miasta Chęciny”²⁸, „Spis Osób znajdujących się w M. Daleszycach, które powróciły z oddziałów powstańczych”²⁹, „Lista Osób, które powróciły z Partii Powstańczej do gminy Mochocice”³⁰, „Lista Byłych Powstańców w Gminie Suków przebywających”³¹, a także protokoły przesłuchań osób dobrowolnie powracających do Kielc, deklaracje rodziców o prawomyślności dzieci³², wykazy osób powracających do miejsca zamieszkania „po złożeniu przysięgi na wierność” z gmin Dąbrowa, Krajno, Korzecko, Mąchocice, Kielce, Chęciny, Daleszycy, Niewachłów, Suków³³. Sygn. 22 to archiwalia z lat 1865–1867, mówiące o osobach poszkodowanych przez powstańców. Są to raporty zawierające informacje o dokonanych nadużyciach, utracie mienia lub życia, do których przyczynili się

21 Tamże, s. 147–151.

22 Tamże, s. 2057.

23 Tamże, s. 2183–2185.

24 Tamże, s. 2203–2205.

25 Tamże, s. 2213–2215.

26 Tamże, sygn. 81, k. 114, 115.

27 Tamże, sygn. 82, s. 32, 134.

28 APK, Naczelnik Wojskowy Rewiru Kieleckiego, sygn. 21, s. 54–60.

29 Tamże, s. 96, 97.

30 Tamże, s. 106.

31 Tamże, s. 107.

32 Tamże, s. 227–229.

33 Tamże, s. 468, 502, 550–560.

powstańcy. Znajdujemy tu np. spisy osób zabitych przez powstańców z gminy Dalezysze³⁴ czy wykaz osób poszkodowanych w czasie powstania z gminy Szczecno³⁵.

Naczelnik Wojsenny Rewiru Samsonowskiego to archiwalia wytworzone po zakończeniu działań powstańczych. Tu zachowały się przede wszystkim wykazy imienne powstańców wracających z oddziałów³⁶ lub aresztowanych w 1864 r. – „Protokoły przesłuchania uczestników powstania styczniowego we wsi Szałas i Komorowo”³⁷. Znajdujemy tu również dwa skorowidze – „Skorowidz imienny uczestników powstania styczniowego”³⁸ oraz „Skorowidz imienny osób pozostających pod nadzorem policji” z lat 1864–1865³⁹.

W zespole tym zachowały się także archiwalia zawierające raporty wójtów „o wydaleniu się różnych osób z miejsc stałego zamieszkania”, meldunki o znalezieniu broni, korespondencja i raporty w sprawie aresztowań przestępców politycznych, a także informacje o zaborze mienia urzędów czy pisma odnoszące się do sprawowania nadzoru policyjnego.

Naczelnik Wojsenny Rewiru Buskiego to jednostka archiwalna dotycząca poboru z lat 1865–1866. Zawiera ona zarządzenia władz zwierzchnich dotyczące obowiązków naczelników wojennych, prowadzenia ksiąg ludności, wykazy ilościowe ludności poszczególnych gmin oraz raporty z poboru.

Naczelnik Wojsenny Oddziału Opatowskiego to 3 jednostki archiwalne zawierające informacje o powstańcach, wykaz kar nałożonych za udział w powstaniu oraz raporty i doniesienia o sytuacji społeczno-politycznej powiatu.

Naczelnik Wojsenny Powiatu Olkuskiego i Miechowskiego to spisy powstańców udających się w 1863 r. do obozu w Ojcowie⁴⁰. Spisy te podają nie tylko imię i nazwisko powstańca, ale także miejsce jego urodzenia, zawód, wiek, stopień wojskowy. Znajdujemy tu „Listę imienną Ochotników udających się do obozu Wojsk Narodowych w Ojcowie”⁴¹ oraz składy poszczególnych drużyn powstańczych⁴², w tym najsylniejszego I Pułku Żuawów Śmierci, z 15 lutego 1863 r.⁴³ Zachowały się tu również spisy umundurowania oraz wykazy odebranej powstańcom broni lub koni (np. w sygn. 2 znajdujemy informację, że na licytacji w Lelowie sprzedano 3 ranne konie powstańców⁴⁴) czy akta z przesłuchań powstańców z 1864 r.⁴⁵

Wśród materiałów archiwalnych zespołu *Dowodzący wojskami w powiatach kieleckim, stopnickim i sandomierskim* na szczególną uwagę zasługują wyroki Wojennego Sądu Polowego w Kielcach z 1864 r. przesyłane mjr. Ksaweremu Czengeremu do zatwierdzenia⁴⁶. W zespole tym zachowało się także dużo informacji o rozmieszczeniu oddziałów powstańczych i wykazy wziętych do niewoli. Informacje o rozegranych bitwach i potyczkach zawierają także szczegółowe raporty poszczególnych dowódców wojskowych z 1864 r.⁴⁷

34 Tamże, sygn. 22, k. 91–95.

35 Tamże, k. 100, 101.

36 APK, Naczelnik Wojsenny Rewiru Samsonowskiego sygn. 1.

37 Tamże, sygn. 4.

38 Tamże, sygn. 3.

39 Tamże, sygn. 30.

40 APK, Naczelnik Wojsenny Powiatu Olkuskiego i Miechowskiego, sygn. 1.

41 Tamże, s. 18.

42 Tamże, s. 19–40.

43 Tamże, s. 23.

44 Tamże, sygn. 2, s. 33.

45 Tamże, sygn. 3.

46 APK, Dowodzący wojskami w powiatach kieleckim stopnickim i sandomierskim, sygn. 2.

47 Tamże, sygn. 1, 2, 4.

Materiały archiwalne dotyczące okresu powstania styczniowego zachowały się także w zespole *Archiwum Ordynacji Myszkowskiej*. Znajdujemy tam np. jednostkę archiwalną noszącą tytuł: „Rekwizycje powstańców”, w której zachował się oryginalny podpis Józefa Hauke Bosaka, złożony pod pokwitowaniem wydanym za pobrane w majątku Chroberz konie⁴⁸.

Teczka o sygn. 160 to „Zakaz politycznych kazań śpiewów i manifestacji kościelnych” z 1861 r. Zawiera ona brulion postanowienia Komisji Rządowej Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Sprawiedliwości o tym, „iż zabrania się w świątyniach lub jakichbądź domach modlitwy, wykonywać, czy to pojedynczo, czy też zbiorowo śpiewy mające polityczne dążenie [...]”⁴⁹. Pod sygnaturą 178 znajduje się poszyt o tytule „Pobór do wojska” (lata 1862–1863) – to notatki dotyczące przygotowania branki wg list imiennych, wykaz liczbowy spisowych⁵⁰, pismo o przebiegu branki w Warszawie 15 stycznia 1863 r.⁵¹

Następna z sygn. archiwalnych – o sygn. 180 – zawiera odezwy i pisma nielegalne z 1861 r. Są tu: odezwa wzywająca do uczczenia zbliżającej się rocznicy unii polsko-litewskiej⁵², pieśni powstańcze: „Trzeci Maj” i „Dwa słowa”⁵³, tekst pieśni religijnej „Boże Ojczy, Twoje dzieci, płaczą, żebrzą lepszej doli” oraz rozkazy dzienne Naczelnika miasta Warszawy, w tym rozkaz dzienny nr 6 z 4 marca 1863 r., w którym czytamy: „Świetne czyny niezwalzonego Jenerała Langiewicza bohatera Św. Krzyża, Wąchocka i Staszowa, wodza, który w ciągu dni kilkunastu umiał oddziały nowozaciężnych partyzantów przekształcić w armię zwyciężką, natchnęła wielu prawym Synom Ojczyzny myśl ofiarowania mu szpady honorowej”⁵⁴.

Teczka o sygn. 181 to „Publikacje pokątne” z lat 1862–1864, np. wiersz „Do urzędników” piętnujący uleganie nakazom zaborcy⁵⁵, ulotka adresowana „Do Siostr Lublińianek” wzywająca do noszenia „skromnej” żałoby narodowej pod groźbą ogłoszenia nazwisk nieprzestrzegających tego obyczaju⁵⁶, Odezwa Komitetu Emigracji Polskiej do Narodu Polskiego wydana w Paryżu 20 października 1862 r. zakończona wezwaniem „Niech żyje Równość, Wolność i Braterstwo ! Niech żyje Polska Cała i Niepodległa”, a podpisana przez przedstawicieli Komitetu Emigracji Polskiej⁵⁷ oraz pisma: „Kosynier”, „Ruch”, „Wiadomości z pola bitwy”, „Nowiny Polityczne Polskie”, „Strażnica”, „Dziennik Narodowy”, „Głos Kapłana Polskiego”. Perłą jest tu rękopiśmienna odezwa samego generała Mariana Langiewicza z 10 marca 1863 r., ogłaszająca objęcie przez niego władzy nad oddziałami powstańczymi⁵⁸.

„Akta dotyczące się powstania styczniowego” wytworzone w latach 1862–1863, a znajdujące się w teczce sygn. 1433, to: odezwa Komitetu Centralnego Narodowego o znaczeniu powstania⁵⁹ i kopia raportu Centralnego Narodowego Komitetu jako Rządu Tymczasowego do gen. Ludwika Mierosławskiego z 10 lutego 1863 r.⁶⁰ o działaniu oddziałów powstańczych w sandomierskim, krakowskim i innych powiatach.

48 APK, Archiwum Ordynacji Myszkowskiej, sygn. 51, s. 1.

49 Tamże, sygn. 160.

50 Tamże, sygn. 178, s. 12.

51 Tamże, s. 1–3.

52 Tamże, sygn. 180, s. 1.

53 Tamże, s. 24.

54 Tamże, s. 16.

55 Tamże, sygn. 181, k. 67.

56 Tamże, k. 18.

57 Tamże, k. 33, 34.

58 Tamże, k. 5, 6.

59 Tamże, sygn. 1433, s. 6.

60 Tamże, s. 7–10.

Najcenniejszymi w zespole Archiwum Ordynacji Myszkowskiej są posyty o sygn. 182 i 183, noszące tytuł „Oddziały powstańcze” z lat 1863–1864, zawierające relacje z działań oddziałów powstańczych w Królestwie Polskim. Znajdują się tu wyciągi z raportów cywilnych władz administracji terenowej o przebiegu powstania, przesyłane margrabiemu jako naczelnikowi Rządu Cywilnego Królestwa przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych z powiatów zajętych przez działania wojenne. Relacje o wydarzeniach pochodzą między innymi z powiatów: warszawskiego, pułtuskiego, ostrołęckiego, siedleckiego, konińskiego, gostyńskiego, włocławskiego, kaliskiego, sieradzkiego, hrubieszowskiego, lubelskiego, łukowskiego, a nawet tak odległych okolic, jak Augustów, Mariampol czy Stanisławów.

Chciałabym tu jednak zwrócić uwagę na kilka fragmentów odnoszących się do najbliższego nam terytorium: „Wójt gminy Bodzentyn d. 26 stycznia doniósł, że w d. 25 z rana około god. 9 żołnierze z pułku Smoleńskiego piechoty wychodząc z m. Bodzentyna do Suchedniowa wraz z oddziałem Kozaków i 2 działami artylerii, spalili stajnie i obory na folwarku Rządowym Podzamcze Bodzentyńskie wzbraniając przystępu do ognia i ratunku ludziom miejscowym”⁶¹; „[...] w Suchedniowie zabrano dnia 16/28 stycznia b.r. z tamecznych warsztatów ręczno-kowalskich, przez ludzi uzbrojonych, sprzęty kowalskie mianowicie kowadeł pudów 6, młotów sztuk 4, kleszczy sztuk 2, szrubli sztuk 2, form żelaznych sztuk 2, miechów sztuk 2 oraz stali pudów 27 ½ [...]”⁶²; „Naczelnik p[owia]tu donosząc o pojawieniu się małych oddziałów powstańczych w okolicach m. Małogoszcza i Włoszczowy, dodaje, że d. 21 t.m. przechodził przez w. Brzegi ku Włoszczowej oddział powstańców z kilku tysięcy złożony posiadający artylleryę, kawalerię i piechotę”⁶³; „Miasto Olkusz po opuszczeniu go w dn. 1 Lutego przez wojska rosyjskie, zajęte zostało przez powstańców, którzy w dn. 5 t.m. wkroczyli tam w znacznej sile pod dowództwem Apoloniusza [!] Kurowskiego. [...] Kurowski ustanowiwszy Komisarza wojennego w tym powiecie w osobie miejscowego rachmistrza propinacyjnego Trawińskiego [...] wyszedł d. 6 lutego ze swoim oddziałem do Sosnowca, gdzie rozproszył straż graniczną i zabrał fundusze z Komory Celnej, a stamtąd udał się do założonego w Ojcowie obozu”⁶⁴; „Wojska rosyjskie po wyparciu w d. 4 b.m. powstańców z zamku w Pieskowej Skale, spaliły tenże zamek z wszelkimi zabudowaniami i zasobami do folwarku tamecznego należącymi”⁶⁵; „Wieczorem 25 czerwca wkroczył do Przedborza oddział powstańców pod dowództwem Oksińskiego, wkrótce potem miasto zostało zaatakowane przez wojska pod dowództwem generała Czengerego. Powstańcy ustąpili pozostawiawszy 1 zabitego, 1 rannego i 19 jeńców [...]”⁶⁶.

W zasobie kieleckiego archiwum znajdujemy także *Zbiór luźnych akt majątkowych, listów i materiałów ulotnych rodzin i rodów z województwa kieleckiego* z lat 1594–1867, gdzie pod sygn. 12 przechowywane są „Różne odezwy i utwory z lat 1861–1862”. Zachowała się tu na przykład odezwa z okazji unii polsko-litewskiej, wzywająca do uczestnictwa w nabożeństwach, składania ofiar na cele narodowe. W tym dniu wzywano także do poniechania żałoby narodowej, nazajutrz natomiast, jak mówiła odezwa, „grubsza żałoba jest zalecona”⁶⁷. Spotykamy tu też teksty pieśni religijnych, np.: modlitwa do

61 Tamże, sygn. 182, s. 141.

62 Tamże, s. 153.

63 Tamże, sygn. 183, s. 28.

64 Tamże, s. 72.

65 Tamże, s. 165.

66 Tamże, s. 333.

67 APK, *Zbiór luźnych akt majątkowych, listów i materiałów ulotnych rodzin i rodów z województwa kieleckiego*, sygn. 12, s. 98, 116.

św. Stanisława Patrona Polaków⁶⁸, pieśń „Boże coś Polskę”⁶⁹, hymn „Z dymem pożarów”⁷⁰, a także „Budowanie kopca na Karczówce 15 sierpnia 1861 roku”⁷¹. Zachowała się tu też rycina „Pamiętka rocznicy Unii Litwy z Koroną”⁷² oraz druga, nosząca tytuł „Boże błogosław naszym zamiarom. Wolność, Równość, Niepodległość !!!”⁷³, a także odezwa „Do Braci Rodaków”, zawiadamiająca o nabożeństwie 2 września za „Braci Litwinów pomordowanych przez Moskali w Wilnie 18 sierpnia”⁷⁴ i psalm na cześć poległych w dn. 27 lutego⁷⁵.

W zespole archiwalnym *Zarząd Powiatowy Olkusi* również odnajdujemy dokumentację dotyczącą wydarzeń związanych z powstaniem styczniowym. Są to między innymi: jednostka archiwalna 1255 z 1869 r. zawierająca informacje o osobach, które poniosły szkody na skutek powstania styczniowego oraz druga – sygn. 1249 – z 1868 r., mówiąca o kradzieży soli w magazynie w Szczekocinach, dokonanej, jak wynika z zapisu w jej w tytule, „przez powstańców”. Najwięcej jednak informacji znajdujemy w poszytach 1245, zawierającym materiały z lat 1867–1868, i 1247 z 1867 r. W tym pierwszym znajdują się wykazy osób, mieszkańców Sławkowa, pozostających pod dozorem policyjnym, oczywiście z uwagi na udział w powstaniu⁷⁶. Sygn. 1247 to raporty magistratów miast powiatu olkuskiego na temat osób uczestniczących w powstaniu, które po jego zakończeniu znalazły się poza granicami Królestwa. Zachowały się tu wykazy mieszkańców Wolbromia⁷⁷, Pilicy⁷⁸, Kroczyca⁷⁹, Rabsztyna⁸⁰, Żarnowca⁸¹, Złoteńca⁸², Kromolowa⁸³, Bolesławia⁸⁴.

Najwięcej uwagi można tu poświęcić raportowi magistratu miasta Olkusza z 22 grudnia 1867 r.⁸⁵ Jest to lista 22 mieszkańców Olkusza, uczestników i sympatyków powstania styczniowego, którzy ponieśli konsekwencje represji popowstaniowych. W raporcie znalazły się następujące nazwiska: Andrzej, Eugenia, Florian i Felicjan Trawińscy (Andrzej Trawiński był komisarzem wojennym powiatu olkuskiego), Stanisław Gołębiewski, Aleksander Węgierski, Władysław Malczewski, Adolf Nowojewski, Aleksander Lisowicz, Maciej Babski, Józef Godlewski, Jan Owczarz, Jan Piechowicz, Edyk Szternier, Józef Guterfield, Józef Kowalski oraz Julian, Agnieszka, Tadeusz, Bolesław, Stanisław i Julianna Marconi.

W zespole *Akta miasta Chęcin* pod sygn. 10 zachowały się „Akta dotyczące się zakazu posiadania broni palnej i siecznej, prochu bez biletu i pozwolenia” wytworzone w latach 1832–1863. W powyższym poszycie znajdujemy pisma dotyczące „złożenia dowodów na kupno broni” z dn. 26/10 marca 1862 r., podpisane przez Leona Gautiera (ostatniego

68 Tamże, s. 75–77.

69 Tamże, s. 1.

70 Tamże, s. 67.

71 Tamże, s. 23–26.

72 Tamże, s. 97.

73 Tamże, s. 3.

74 Tamże, s. 4.

75 Tamże, s. 8.

76 APK, Zarząd Powiatowy Olkusi, sygn. 1245.

77 Tamże, sygn. 1247, s. 29, 30.

78 Tamże, s. 29, 41.

79 Tamże, s. 34.

80 Tamże, s. 46.

81 Tamże, s. 48.

82 Tamże, s. 53.

83 Tamże, s. 55.

84 Tamże, s. 36.

85 Tamże, s. 38, 39.

naczelnika powiatu), zezwolenie na zostawienie broni siecznej przedstawicielom straży więziennej i policji⁸⁶ oraz rękopiśmienny wykaz osób zdających broń sieczną z 8/20 marca 1863 r.

W *Aktach gminy Bodzentyn* odnajdujemy natomiast poszyt o sygn. 368 „Akta wójta gminy Bodzentyn dotyczące się zaburzeń w kraju, kontroli cudzoziemców i powracających z zagranicy emigrantów” z lat 1849–1864. Zachowały się tu m.in.: pismo Naczelnika Powiatu Opoczyńskiego z 5/17 maja 1863 r. polecające meldowanie przedstawicielom okolicznej władzy, którzy mieszkańcy „przebywają w bandach powstańczych”⁸⁷, protokół z 19/31 marca 1864 r. mówiący, aby „pod groźbą grzywny” donosić o przemierzających się w okolicy oddziałach powstańczych, a także korespondencja w sprawach dotyczących „zakłócenia porządku publicznego”⁸⁸. Znajdujemy tu również ogłoszenie naczelnika powiatu opoczyńskiego o tym, iż nie należy płacić podatku na rzecz Rządu Narodowego: „Każda osoba obowiązana jest donieść najbliższej władzy policyjnej, gdyby kto zażądał od niej podatku [...] na rzecz tzw. Rządu Narodowego”; za niewskazanie takowych groziła bowiem kara z zesłaniem włącznie, a za uiszczenie podatku oddanie pod Sąd Wojenny jako uczestnika czynności buntowniczych⁸⁹.

Zachowany w zespole archiwalnym *Rząd Gubernialny Kielecki* poszyt o sygn. 374, to prośba z 1890 r. o okazanie pomocy kapitanowi Gesketowi w skorzystaniu z zasobów archiwum urzędu w celu zebrania materiałów do opisanie powstania 1863 r.⁹⁰ (S. Gesket Puzyrewski był autorem opracowania dotyczącego wydarzeń z okresu powstania 1863 r., które zostało wydane w Warszawie w 1894 r.). Ponadto zachowały się tu również akta dotyczące ściągania zaległości, jakie uregulować mieli właściciele ziemscy za brak dostawy furazu dla wojska w 1863 r.⁹¹, materiały zawierające dane służące do sporządzenia sprawozdania finansowego miechowskiej miejskiej kasy po spaleniu tego miasta w dn. 5/7 lutego 1863 r.⁹² oraz dokumenty dotyczące zwolnienia z podatku majątku Sławice po pożarze, jakiemu uległ w 1863 r.⁹³

Archiwalia *Kancelarii Gubernatora Kieleckiego*, to m.in. prośby o wyrażenie zgody na budowę krzyży⁹⁴, organizowanie nabożeństw żałobnych, w tym także pogrzebów powstańców, procesji czy pielgrzymek, które wykorzystywano do manifestowania uczuć patriotycznych⁹⁵. W takim też celu, tj. dla uczczenia przypadającej w 1913 r. 50. rocznicy powstania, odbyło się nabożeństwo odprawione przez księdza Teodora Urbańskiego w Krasocinie⁹⁶.

W zasobie bibliotecznym kieleckiego archiwum zachowała się także inna pamiątka tej rocznicy – książka nosząca tytuł „Rok 1863” autorstwa Jana Grabca (wł. Józefa Dąbrowskiego), dedykowana „Cieniom tych co przed pół wiekiem w boju – z ręki kata lub w męce wygnania zginęli, oraz tym, co wśród cierpień i niedoli sztandarowi z lat dawnych wierni pozostali”⁹⁷.

86 APK, Akta Miasta Chęciny, sygn. 10, s. 552.

87 APK, Akta Gminy Bodzentyn, sygn. 368, k. 150.

88 Tamże, k. 182, 183.

89 Tamże, k. 169.

90 APK, Rząd Gubernialny Kielecki, sygn. 347, s. 1–7.

91 Tamże, sygn. 11 093, 11 124, 11 132, 11 133, 11 123, 11 092.

92 Tamże, sygn. 13 305.

93 Tamże, sygn. 12 900.

94 APK, Kancelaria Gubernatora Kieleckiego, sygn. 1825, 2148.

95 Tamże, sygn. 2511, 1170, 1905.

96 Tamże, sygn. 2979, s. 37–40.

97 J. Grabiec, *Rok 1863*, Poznań, 1913

Zachowana w *Zbiorze fotografii* sygnatura archiwalna nosząca numer 2, to fotografia uczestników powstania uzupełniona na odwrotnej stronie notką, dotyczącą prawdopodobnego pochodzenia zdjęcia i nazwisk niektórych znajdujących się na nim osób⁹⁸.

W *Zbiorze rodziny Daszewskich* znajdujemy 2 fotografie powstańców. Na jednej z nich widnieje Teodor Daszewski, syn Stanisława⁹⁹. Zginął on w potyczce na zamku w Pieskowej Skale. Portret Teodora Daszewskiego przedstawia go ubranego według mody patriotycznej 1863 r.: w czapkę futrzaną okrągłą i czamarek polską – sukmanę czarną z kołnierzem futrzanym zapinanym pod szyją, z rękawami obszytymi futrem. Zdjęcie w technice sepii wykonano w pracowni fotograficznej Jana Weintrauba w Warszawie. Druga z fotografii przedstawia Żelysława Olędzkiego, powstańca 1863 r. zesłanego na Sybir, któremu jednak udało się powrócić do kraju. Żelysław Olędzki zmarł w 1921 r. w Warszawie¹⁰⁰.

W *Zbiorze Edmunda Massalskiego* zachowała się „Jednodniówka w 53 rocznicę bitwy w Miechowie 1863 r.”, wydana 17 lutego 1916 r. (sygn. 375), gdzie oprócz okolicznościowych artykułów znajdujemy też reprodukcję ryciny przedstawiającej Miechów w 1862 r. oraz wiersz Edwarda Słońskiego „Na zgłiszczach”¹⁰¹.

Zbiór Lucyny Kozłowskiej z Kielc to jedna jednostka archiwalna. Zachowały się tam m.in. następujące materiały: druk ulotny z 1916 r.¹⁰² – tarcza z napisem „22 stycznia 1863 Ziemia Kielecka W rocznicę Powstania Styczniowego” (na tarczy oprócz napisu umieszczono gałązkę laurową, powstańczą broń i orła w koronie z rozpostartymi skrzydłami) oraz gazeta „Polska Ludowa”, w której znajdujemy rycinę przedstawiającą krzyż pamiątkowy z roku 1863¹⁰³. Według tej ryciny i opisu – krzyż winien być wykonany z drewna dębowego, pokrytego korą, na nim umieszczona miała być korona cierniowa. Opisowi towarzyszyła także informacja o wymiarach tej konstrukcji.

W kolejnym zbiorze „*Radostowa*”. *Świętokrzyski Miesięcznik Ilustrowany* zachowała się pocztówka przedstawiająca obraz Ryszarda Praussa „Partia powstańcza na Św. Krzyżu”¹⁰⁴.

Partia Powstańcza na Św. Krzyżu, repr. obrazu Ryszarda Praussa, „<<Radostowa>>. Świętokrzyski Miesięcznik Ilustrowany”, sygn. 166

98 APK, *Zbiór fotografii*, sygn. 2.

99 APK, *Zbiór rodziny Daszewskich*, sygn. 15.

100 Tamże, sygn. 36.

101 APK, *Zbiór Edmunda Massalskiego*, sygn. 375.

102 APK, *Zbiór Lucyny Kozłowskiej z Kielc*, sygn. 1, s. 37.

103 Tamże, sygn. 1, s. 39–42.

104 APK, *Świętokrzyski Miesięcznik Ilustrowany „Radostowa”*, sygn. 166.

Akta *Urzędu Wojewódzkiego Kieleckiego I*, odnoszące się do wydarzeń z lat 1863–1864, to sygn. 15214 „Groby i pomniki żołnierzy polskich poległych w latach 1794, 1831, 1863”. W jednostce tej, zawierającej dokumenty z lat 1925–1929, zachowały się 3 szkice: masowa mogiła powstańców z 1863 r. znajdująca się na cmentarzu parafialnym w Zadrożu gm. Jangrot¹⁰⁵, szkic sytuacyjny położenia krzyża na miejscu powieszenia powstańców z 1863 r. w Bodzentynie¹⁰⁶ oraz szkic przedstawiający pomnik powstańców w Radomiu¹⁰⁷. Ponadto zawartość tej teczki stanowią wykazy miejscowości z terenu powiatów województwa kieleckiego, w których odbyły się walki, a także polegli, zostali straceni lub pochowani powstańcy 1863 r.

Sygnatura archiwalna 15 222 „Sprawy urządzenia i utrzymania cmentarzy i mogił żołnierzy polskich poległych w latach 1794, 1809, 1831, 1863, 1920”, gromadzi archiwalia z lat 1926–1930: kosztorysy renowacji mogił powstańczych na cmentarzu pobernardyńskim w Opatowie¹⁰⁸, cmentarzu parafialnym w Opatowie (77 powstańców)¹⁰⁹ oraz na cmentarzu w Kunowie (44 powstańców)¹¹⁰, Szewnie¹¹¹ i Ostrowcu¹¹², jak również informacje o porządkowaniu mogił w powiecie pińczowskim, np. w Wolicy¹¹³ i Górach¹¹⁴. Zachowały się tutaj również kosztorysy renowacji mogił powstańców: nieznanymi z 1863 r. poległych w bitwie pod Grochowiskami i grobów zachowanych na cmentarzu parafialnym w Bogucicach¹¹⁵ oraz kolorowy szkic „Plan wywłaszczenia z części zagrody Stanisława Cabaja włościanina wsi Szyce gminy Cianowice [...] dla konserwacji mogiły poległych powstańców w roku 1863 i wzniesienia na niej pomnika”¹¹⁶. Ponadto w jednostce tej znajduje się „Spis zidentyfikowanych grobów powstańczych z przeznaczeniem dla sporządzenia tarczy pamiątkowych”¹¹⁷ oraz rejestr fotografii zinwentaryzowanych pomników przeznaczonych do remontu¹¹⁸, brak jednak sporządzonego dla tych potrzeb albumu. Najistotniejszym jest tu jednak zachowany projekt pomnika powstańców na Karczówce. Pomnik ten postawiono 26 stycznia 1930 r., a jego poświęceniu towarzyszyły tłumy kielczan, orkiestra wojskowa i delegacje młodzieży z kieleckich szkół. Autorem projektu był arch. Wacław Borowiecki, rzeźbę orła wykonał kamieniarz W. Łatasiewicz, a krzyż Roman Kluźniak.

Kolejna teczka – o sygn. 15 223 – to „Wycieczka Włochów z Bergamo na mogiły Włochów powstańców z 1863 r. Olkusz. Francesco Nullo (sprawa remontu pomnika powstańców)” z 1931 r. Jednostka ta zawiera kosztorysy na remont i ogrodzenie mogił powstańczych na cmentarzu w Olkuszu¹¹⁹, w tym na remont grobowca pułkownika Francesca Nulla i powstańca Romera na cmentarzu parafialnym starym¹²⁰, jak również rysunki projektu tegoż grobowca¹²¹. Ponadto znajdujemy tu także dokumentację

105 APK, Urząd Wojewódzki Kielecki 1919-1939, sygn. 15 214, s. 1.

106 Tamże, s. 2.

107 Tamże, s. 217.

108 Tamże, sygn. 15 222, s. 52.

109 Tamże, s. 53.

110 Tamże, s. 54.

111 Tamże, s. 56.

112 Tamże, s. 55.

113 Tamże, s. 60.

114 Tamże, s. 61.

115 Tamże, s. 62, 63.

116 Tamże, s. 32.

117 Tamże, s. 143–145.

118 Tamże, 213–216.

119 Tamże, sygn. 15 223, s. 48, 49.

120 Tamże, s. 16, 17.

121 Tamże, s. 15, 25, 47.

dotyczącą wycieczki samochodowej z Bergamo, która w 1931 r. miała odwiedzić groby Francesca Nulla w Olkuszu i jego adiutanta Elii Marchettiego w Chrzanowie¹²².

W sygnaturze archiwalnej 15 224 z 1933 r. „Sprawy urządzenia i utrzymana cmentarzy i mogił żołnierzy polskich poległych w latach 1831, 1863, 1920”, zachowały się m.in. kosztorysy na uporządkowanie grobów powstańców z 1863 r. w miejscowościach: Ossa¹²³, Poświętne¹²⁴, Grochowiska¹²⁵ oraz Iłża, Rataje, Wąchock, Miechów, Pstroszyce, Sosnówka, Żarnowiec, Kazimierza Wielka¹²⁶.

Jednostka archiwalna o tytule „Wykazy cmentarzy wojennych i mogił żołnierskich z wojny polsko sowieckiej i powstań narodowych” z 1937–1938 r., to m.in. projekt urządzenia grobu powstańców 1863 r. w Końskich¹²⁷ oraz pismo Starosty Powiatowego w Olkuszu z 20 kwietnia 1938 r. mówiące o inicjatywie Związku Oficerów Rezerwy w Olkuszu dotyczącej wzniesienia pomnika ku czci Francesca Nulla poległego w bitwie pod Krzykawą przed 75 laty¹²⁸.

Kolejna teczka o sygn. 17 481 nosi tytuł „Remonty i konserwacja cmentarzy z wojny polsko sowieckiej i powstań narodowych”. Zachowane w niej materiały pochodzą z lat 1935–1939. Są tu: szkic mogił powstańców 1863 roku na cmentarzu parafialnym w Olkuszu¹²⁹, pismo Powiatowej Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny w Kielcach do Starostwa Powiatowego z prośbą o wydanie zezwolenia na urządzenie obchodów 76. rocznicy wybuchu powstania styczniowego¹³⁰ oraz odpis zbiorowego aktu zgonu powstańców poległych w bitwie pod wsiami Głanowem i Imbramowicami „w dniu piętnastym sierpnia w godzinach popołudniowych bieżącego roku w potyczce z Wojskami Rosyjskimi”, sporządzony przez ks. Ignacego Włodzikowskiego z parafii rzymskokatolickiej w Imbramowicach¹³¹. Akt ten załączony został do pisma Zarządu Gminy w Jangrocie, informującego Starostę Powiatowego Olkuskiego o złym stanie zachowania tej mogiły. Spotykamy tu również informacje o grobach powstańców znajdujących się na cmentarzach w: Stomcu¹³², Kazimierzy Wielkiej¹³³, Gowarczowie¹³⁴, Brzegach, Jędrzejowie, Małogoszczu i Sobkowie¹³⁵, a także dane dotyczące pomnika Dionizego Czachowskiego. Pomnik ten powstał z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Oddział w Radomiu, dzięki datkom społeczeństwa ziemi radomskiej¹³⁶. W jednostce tej znajdujemy także pocztówkę-cegiełkę na budowę pomnika Dionizego Czachowskiego, przedstawiającą projekt autorstwa arch. Kazimierza Prokulskiego¹³⁷, oraz fotografię pomnika powstańca Karola Sygietyńskiego, znajdującego się na cmentarzu parafialnym w Poświętnem¹³⁸.

122 Tamże, s. 45, 46, 62, 65.

123 Tamże, sygn. 15 224, s. 19.

124 Tamże, s. 22.

125 Tamże, s. 26.

126 Tamże, s. 4–11, 13–16, 19, 22, 26–29.

127 Tamże, sygn. 17475, s. 2.

128 Tamże, s. 10–13.

129 Tamże, s. 59.

130 Tamże, s. 62.

131 Tamże, s. 100–103.

132 Tamże, s. 114.

133 Tamże, s. 118.

134 Tamże, s. 129.

135 Tamże, s. 137.

136 Tamże, s. 170.

137 Tamże, s. 172.

138 Tamże, s. 215–216.

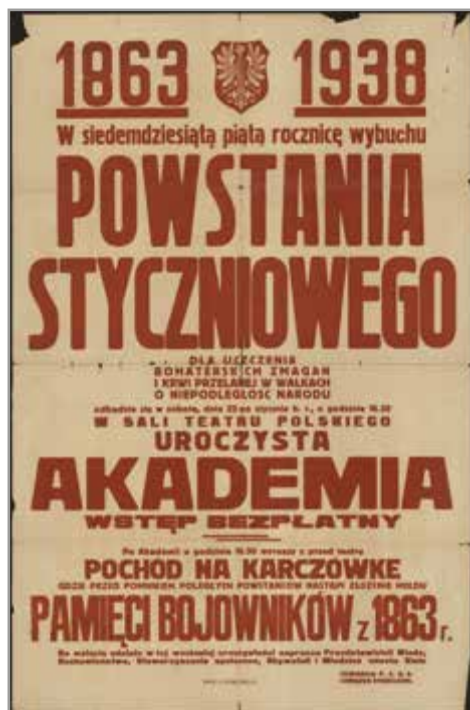
Ostatnia z omawianych teczka o sygn. 18 484 „Akta Oddziału Towarzystwa Opieki nad grobami bohaterów z lat 1935–1939”¹³⁹ – to plan prac remontowych na rok 1937, jakim miały zostać poddane groby powstańców 1863 r.

W zespole archiwalnym *Starostwo Powiatowe Kieleckie I* zachowały się jedynie: sygn. 989 „Akta dotyczące weteranów powstania 1863 roku zesłanych na Sybir” z 1927 r., zawierająca korespondencję informującą o żyjących jeszcze na terenie powiatu powstańcach, oraz sygn. 991 „Komitet Uczczenia Powstania Styczniowego” z 1934 r. Znajdujemy tam pismo do starostwa w Kielcach, informujące o utworzeniu Komitetu Uczczenia Obchodów 70-lecia rocznicy Powstania w Suchedniowie¹⁴⁰, apel komitetu¹⁴¹, jak również apel wojewody kieleckiego nawołujący do zbiórki ofiar dobrowolnych na dar honorowy dla pozostałych przy życiu powstańców¹⁴².

W ramach zespołu archiwalnego *Akta miasta Kielc* w jednostce o sygnaturze 2295 „Materiały dotyczące obchodów rocznicy Powstania Styczniowego” z lat 1938–1939, znajdują się 2 plakaty: ten z 1938 r. mówi o 75. rocznicy powstania i zorganizowaniu z tej okazji uroczystej akademii w sali Teatru Polskiego, nastąpię pochodu na Karczówkę, gdzie przed pomnikiem poległych nastąpię miało złożenie hołdu pamięci bojowników 1863 r.¹⁴³; drugi, z okazji 76. rocznicy powstania, jaka przypadała w 1939 r., mówił o uroczystym wieczorze również w sali teatru, na którym miało przedstawieć inscenizację „Echa Leśne” Stefana Żeromskiego w transkrypcji scenicznej Eugeniusza Żytomirskiego, pod kierownictwem artystycznym Włodzimierza Sienkiewicza. Wcześniej planowane było przemówienie okolicznościowe oraz występy chóru katedralnego i orkiestry wojskowej¹⁴⁴.

W zespołach archiwalnych powstałych po 1945 r. również spotykamy materiały odnoszące się do wydarzeń 1863 r.

W aktach zespołu archiwalnego *Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Kielcach* w sygnaturze archiwalnej 371 z 1963 r. „Centralny Zlot 100-lecia szlakami Powstania Styczniowego i XI Rajd Pieszy, regulamin, plakaty” znajdujemy plakaty zapraszające do wzięcia udziału w zlocie. Zachował się tu również drukowany regulamin¹⁴⁵ oraz lista

Plakat informujący o obchodach 75. rocznicy obchodów powstania styczniowego, Akta miasta Kielc, sygn. 2295

139 Tamże, sygn. 18484, s. 149–150.

140 APK, Starostwo Powiatowe Kieleckie 1919–1939, sygn. 991 s. 3.

141 Tamże, s. 5.

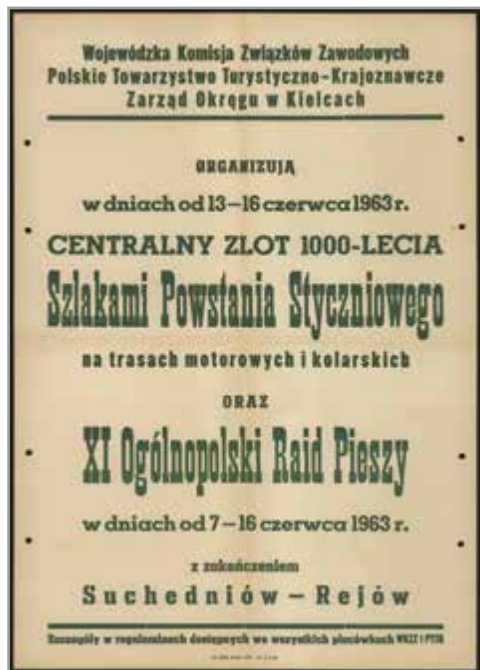
142 Tamże, s. 6.

143 APK, Akta miasta Kielc, sygn. 2295, s. nlb.

144 Tamże, s. nlb.

145 APK, Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Kielcach, sygn. 371, s. 1–17.

najważniejszych miejsc związanych z wydarzeniami powstania styczniowego, leżących na trasie rajdu. Były to: Suchedniów, Szydłowiec, Wąchock, Bodzentyn, Nowa Słupia, Iłża, Mirzec, Lasy Iłżeckie, Kunów, Opatów, Ocieski, Lasy Cisowskie oraz „Uroczysko Langiewiczza” w lasach Siekierno-Rataje¹⁴⁶.

Plakat-zaproszenie na Zlot szlakami powstania styczniowego, 1963 r., Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Kielcach, sygn. 371

Informacji o obchodach kolejnej rocznicy wydarzeń 1863 r. dostarczają także akta zespołu *Urząd Gminy w Małogoszczy*. Zachowana tam sygn. archiwalna 44 nosi tytuł: „Komitet Organizacyjny 120 rocznicy bitwy pod Małogoszczem 24 lutego 1863 roku”. Dla uczczenia tego wydarzenia Obywatelski Komitet Obchodów 120. Rocznicy Bitwy pod Małogoszczem wystąpił do Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach z prośbą o wydanie zezwolenia na zorganizowanie sesji popularnonaukowej¹⁴⁷ oraz o wyrażenie zgody na wydanie okolicznościowego medalu¹⁴⁸. Wśród materiałów znajdujących się w tej jednostce zachował się program obchodów uroczystości¹⁴⁹, wycinki prasowe oraz zaproszenie na sesję popularnonaukową, która miała się odbyć 23 lutego 1983 r.¹⁵⁰ Najcenniejszym

W teczce o sygn. 94 znajdującej się w zespole *Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu w Kielcach* znajdujemy informacje o planowanych z okazji 100-lecia powstania styczniowego uroczystościach, między innymi sesjach naukowych¹⁴⁷. Znajdziemy tam też: plan pracy Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu w Białobrzegach uwzględniający obchody 100-lecia powstania¹⁴⁸, listę zaplanowanych imprez kulturalno-oświatowych, w tym także dotyczących obchodów rocznicy na terenie Skarżyska¹⁴⁹, plan obchodów 100-lecia powstania styczniowego w Starachowicach¹⁵⁰ oraz harmonogram uroczystości, jakie miały się odbyć w Zwoleniu¹⁵¹.

W zespole archiwalnym *Powszechny Teatr im. Stefana Żeromskiego w Kielcach*, wśród plakatów różnorodnych sztuk teatralnych, znajdujemy afisz i program sztuki S. Żeromskiego „Wierna rzeka”, której premiera odbyła się 19 maja 1970 r. W skład jednostki o sygn. 218 wchodzi zeszyt czasopisma „Życie teatru”, wydany z okazji premiery z tekstem Jana Zygmunta Jakubowskiego¹⁵².

146 Tamże, s. 18, 19.

147 APK, Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu w Kielcach, sygn. 94, s. 1

148 Tamże, s. 3–6.

149 Tamże, s. 7.

150 Tamże, s. 8–10.

151 Tamże, s. 11–13.

152 APK, Powszechny Teatr im. Stefana Żeromskiego w Kielcach, sygn. 218, s. nlb.

153 APK, Urząd Gminy w Małogoszczy, sygn. 44, s. 8, 9.

154 Tamże, s. 10.

155 Tamże, s. 13–18.

156 Tamże, s. 21, 22.

jednak elementem są proponowane wzory awersów i rewersów medali¹⁵⁷ przygotowanych na tę okoliczność.

Sygn. 51, należąca do zespołu archiwalnego *Urząd Gminy w Wąchocku*, „Opieka nad obiektami zabytkowymi i miejscami walk i męczeństwa” z lat 1973–1989, zawiera między innymi karty obiektów zabytkowych. Dotyczą one grobów powstańczych znajdujących się na cmentarzu parafialnym w Wąchocku. Jeden z nich to grób Brunona Michała Pohorskiego – „wychowawca b. Szkoły Głównej, uczestnika powstania 1863 r. ur. 16 września 1845 r. zmarłego 30 listopada 1922 r.”¹⁵⁸. Drugi to nagrobek Karola Ziemińskiego „bohatersko poległego w dniu 3 lutego 1863 roku pod Wąchockiem”¹⁵⁹.

Kolejny z poddanych kwerendzie zespołów archiwalnych – *Urząd Wojewódzki w Kielcach* – to zespół, w którym między innymi zachowała się dokumentacja z zakresu cmentarnictwa wojennego. Oprócz informacji o grobach z I i II wojny światowej znajdujemy tu również informacje o licznie rozsianych na Kielecczyźnie mogiłach powstańczych. Spośród ponad 100 jednostek archiwalnych na potrzeby powyższego opracowania wybrano jedynie kilka – tych przywodzących na myśl miejsca mające istotne znaczenie dla historii roku 1863 w naszym regionie. Teczka „Cmentarnictwo wojenne. Gmina Małogoszcz” z lat 1980–2000 (sygn. 84), to m.in. karta ewidencyjna cmentarza sporządzona 30 września 2000 r., dotycząca mogiły zbiorowej 175 powstańców poległych 24 lutego 1863 r. w bitwie pod Małogoszczem, walczących po dowództwem Langiewicza i Jeziorańskiego¹⁶⁰. Kolejna teczka, z lat 1977–2000, nosi tytuł „Cmentarnictwo wojenne. Gmina Nowa Słupia”. Znajdujemy tu kartę obiektu sporządzoną 27 lipca 2000 r., z której wynika, że w Nowej Słupii na cmentarzu przy ul. Opatowskiej znajduje się zbiorowa mogiła 16 powstańców, z których 12, jak odnotowano, znanych jest z nazwiska¹⁶¹.

W następnej z przywołanych tu jednostek archiwalnych – „Cmentarnictwo wojenne. Gmina Opatów” z lat 1966–2000 – czytamy, że w Opatowie znajdują się 3 miejsca pamięci powstania 1863 r. Pierwsze, przy ul. Cmentarnej, to mogiła, w której spoczywa 49 powstańców, w tym, jak napisano w karcie: kpt. Bela Batory, por. Władysław Rejmer, por. Władysław Chruścicki oraz płk Ludwik Topór Zwierzchowski¹⁶²; przy ul. Szpitalnej znajduje się kolejna mogiła, w której spoczywa 6 powstańców, a trzecia usytuowana jest przy ul. Klasztornej¹⁶³.

W teczce sygn. 106 „Cmentarnictwo wojenne. Gmina Pińczów” odnajdujemy informacje o istnieniu grobu poległych w bitwie pod Grochowiskami 18 marca 1863 r. Z opisu wynika, że jest to mogiła zbiorowa, ogrodzona metalowym płotkiem z krzyżem o wysokości 3 m. Na pomniku widnieje napis: „Bohaterom Powstania Styczniowego poległym w 1863 r. – czerwiec 1963 r.”¹⁶⁴. Sygnatura 131 dotyczy zagadnień cmentarnictwa wojennego w gminie Wąchock w latach 1979–2000. Zachowała się tu karta z informacją o istnieniu grobu powstańca na cmentarzu przy kościele św. Rocha – mogiła z pomnikiem z żeliwa, w której spoczywa Karol Ziemiński¹⁶⁵. W kolejnej teczce (sygn. 149) „Cmentarnictwo wojenne – cmentarze wpisane do rejestru zabytków”, z lat 1989–1996, na uwagę zasługują natomiast informacje o kwaterach powstańców na cmentarzu wojsk

157 Tamże, s. 1–4.

158 APK, Urząd Gminy w Wąchocku, sygn. 51, s. 78.

159 Tamże, s. 80.

160 APK, Urząd Wojewódzki w Kielcach, sygn. 84, s. 84.

161 Tamże, sygn. 97, s. 30.

162 Tamże, sygn. 98, s. 17.

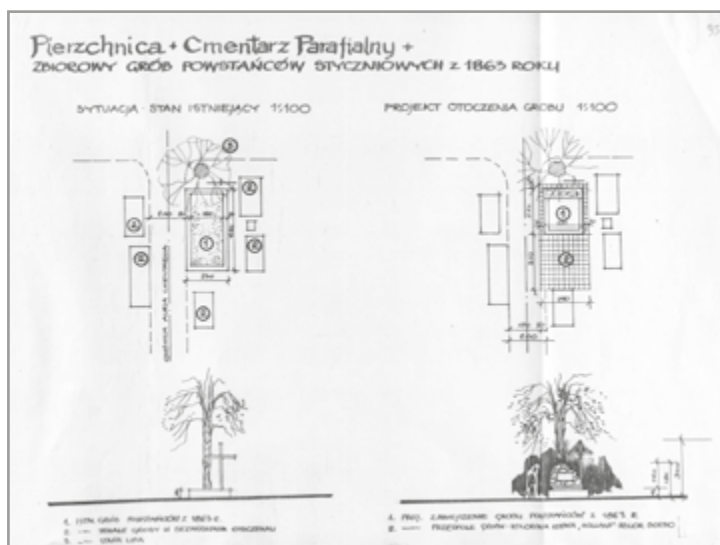
163 Tamże, s. 18.

164 Tamże, sygn. 106, s. 58.

165 Tamże, sygn. 131, s. 18.

polskich w Kielcach¹⁶⁶. Według załączonych rejestrów spoczywają tu: Adam Śliwiński, Wojciech Klamka, Lucjan Kozłowski, Józef Hen, Feliks Błaszczyński, Karolina z Ostaszewskich Ostoja Wojciechowska, Władysław Chmurzyński, Paweł Kostrzewski, Feliks Klimontowicz, Karol Wójcicki, Konstanty Szelański i Leonard Brokl. Informacje te uzupełniają zdjęcia grobów.

Ostatnim i zarazem najmłodszym z poddanych kwerendzie zespołów archiwalnych jest *Wojewódzki Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Kielcach*. Zadaniem tego komitetu było, m.in. wydawanie zezwoleń na wykonywanie „trwałych znaków i obiektów upamiętniających walki i męczeństwo”. Znajdujące się w nim dokumenty zawierają informacje o cmentarzach i pomnikach poległych w czasie II wojny światowej, ale zachowało się tu też kilka wzmianek o pomnikach upamiętniających bohaterów powstania styczniowego.

Szkice pomnika na zbiorowym grobie powstańców styczniowych – cmentarz parafialny w Pierzchnicy, Wojewódzki Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Kielcach, sygn. 6

Pod sygn. 5 znajduje się pismo Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Kielcach, skierowane do Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie, o pozytywnym zaopiniowaniu koncepcji i projektu zagospodarowania mogił powstańców z lat 1863–1864, znajdujących się na cmentarzu parafialnym w Denkowie¹⁶⁷. Sygn. 6 to dane dotyczące pomnika znajdującego się na cmentarzu w Pierzchnicy z 1997 r. Znajdujemy tu uchwałę Rady Gminy w Pierzchnicy z 16 maja 1997 roku¹⁶⁸ o umieszczeniu na pomniku napisu „Gloria Victis, pamięci powstańców 1863 r. walczących o wolność Ojczyzny”, jak również dwa szkice: usytuowanie pomnika – stan aktualny i planowany¹⁶⁹ – oraz wizualizacja obiektu¹⁷⁰.

¹⁶⁶ Tamże, s. 79–105.

¹⁶⁷ APK, Wojewódzki Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Kielcach, sygn. 5, s. 48, 49.

¹⁶⁸ Tamże, sygn. 6, s. 93.

¹⁶⁹ Tamże, s. 95.

¹⁷⁰ Tamże, s. 94, 96.

W sygn. 8 zachował się kolorowy folder „Miejsca Pamięci Narodowej Łopuszno i okolice”. Spotykamy tu fotografię zbiorowej mogiły powstańczej 43 żołnierzy poległych w powstaniu styczniowym 26 lutego 1863 r. w Ewelinie¹⁷¹. Sygn. 9 to prośba Kapituły Równość Wolność Niepodległość, Kontynuacja Tradycji Powstań Narodowych, Powstanie Styczniowe 1863 r. w Suchedniowie o akceptację treści tablicy i jej instalację z 2000 r.¹⁷², zdjęcia z obchodów uroczystości upamiętniających powstanie styczniowe, rycina projektu pomnika. Kontynuacja tej sprawy znajduje się w sygn. 11. Znajdujemy tu również treść proponowanego napisu: „Powstańcom 1863 roku, ich rodzinom i społecznościom miast, które w powstaniu uczestniczyły, wieczna cześć i chwała”, podpis: Kapituła „Równość, Wolność i Niepodległość”, oraz rysunki: projekt i plan usytuowania pomnika i tablicy¹⁷³.

Osobną grupą archiwaliów dokumentujących wydarzenia z okresu powstania styczniowego są akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickich, w szczególności zaś zachowane tam akty zgonów. W księgach parafii bodzentyńskiej akty zgonów powstańców odnotowano zarówno w 1863, jak i 1864 r. Z 1863 r. pochodzą akty zgonów: Stefana Bogdańskiego, Jana Toporka, Jakuba Błaszczykiewicza i Ignacego Zygałdo oraz Wincentego Włodarczyka, Józefa Serka, Józefa Gałczyńskiego, Franciszka Włodarczyka, Edwarda Kuskiego, Franciszka Klogera, Jana Kowalskiego.¹⁷⁴ W 1864 r. zmarli: Ludwik Kahane ranny pod Radkowicami oraz w lazarecie: Józef Bielak pochodzący z Galicji i Michał Biedrzycki¹⁷⁵.

Zapisy z ksiąg parafii Smogorzów podają nazwiska 6 poległych w walce w dniu 20 czerwca 1863 r. pod Mechlinem. Wszystkie nazwiska – Napoleon Żarski, Franciszek Goldman, Roman Dąbrowski, Piotr Lisiecki, Konstanty Barański i Wincenty Sobolewski – opatrzone są dopiskiem „powstaniec”¹⁷⁶.

Na uwagę zasługuje także zbiorowy akt zgonu sporządzony w parafii Słupia Nowa, mówiący o śmierci 17 powstańców (5 bezimiennych), poległych „w dniu jedenastym lutego roku bieżącego w godzinach rannych przy starciu się wojsk rosyjskich z oddziałem powstańców”¹⁷⁷. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Iłży przynoszą natomiast informację, że w 1864 r. pochowano tu uczestników walk powstańczych. „Wszyscy ci polegli w bitwach dnia 17 stycznia w mieście Iłży i dnia 22 kwietnia w lasach iłżeckich. [...] Byli oni z nazwiska niewiadomi.”¹⁷⁸

Akta kolejnej z parafii – Małogoszcza – dokumentują obie bitwy, jakie miały tam miejsce. Pod numerami 76, 103, 104, i 107 znajdują się akty zgonów żołnierzy uczestniczących w bitwie z 24 lutego 1863 r., natomiast następne: 161, 162, 164, 166, 170, 171 przynoszą informację o poległych uczestnikach walk, jakie stoczono tam na jesieni. 15 września „o godzinie 6 wieczorem zmarł w Małogoszczu na polu bitwy Antoni Vigani, lat 42, rodem z Włoch, lekarz wojska narodowego”. Akt 162 to akt zgonu Antoniego Gawrońskiego, nr 164 Józefa Pawelskiego, nr 170 Augusta L'Oiseau z Paryża, „oficera kawalerii wojsk narodowych”, a nr 171 Ernesta Cerange, również „oficera tych oddziałów”¹⁷⁹.

171 Tamże, sygn. 8, s. 107.

172 Tamże, sygn. 9, s. 26–31.

173 Tamże, s. 7–9.

174 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Bodzentynie, sygn. 57.

175 Tamże, sygn. 58.

176 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Smogorzowie, sygn. 54.

177 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Nowej Słupi, sygn. 154.

178 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Iłży, sygn. 127.

179 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Małogoszczu, sygn. 93.

W akcie zgonu nr 46 z 1863 r., sporządzonym w parafii w Dębnie, czytamy np., że 29 października o godz. 7 rano zmarł „Władysław Stadnicki lat około 30 przywieziony z placu bitwy w Jeziorku”, akt 47 mówi o śmierci Ludwika Chico – pochodzącego z Francji – „przy którym znalezione zostały spinka jedna z biustem Napoleona III cesarza francuzkiego, dwa pierścionki, z których jeden z herbem Łabędź oraz medalik na piersiach z wyobrażeniem Matki Boskiej”. O poległych powstańcach o przypuszczalnych nazwiskach Ślusarski i Szamot mówią kolejne akty 48 i 49¹⁸⁰.

Akty stanu cywilnego sporządzone w parafii Studzianna, to pod nr 42 akt zgonu Mikołaja Choynackiego, nr 43 akt zgonu Jakuba Szymańskiego – „partyzantów”. Akt zgonu nr 60 dotyczy Karola Sygietyńskiego – partyzanta lat 16 poległego pod Żdzarami, a te o numerach 41, 61, 62 to akty zgonów bezimiennych – jak napisano – „partyzantów”¹⁸¹.

W aktach stanu cywilnego innej parafii – Odrzywołu – znajdujemy „ślady” stoczony tam w okolicy 10 lipca 1863 r. bitwy pod Ossą. Wówczas to w księgach stanu cywilnego odnotowano akty zgonu: Ignacego Chachulskiego, Błażeja Binkiewicza i Felicjana Zaborowskiego – rzemieślników z Warszawy, Stanisława Bonieckiego z Moszny, Piotra Woszczyka z Ożarowa, Bogumiła Lempke z Kurdwanowa i Franciszka Chojnackiego, o którym wiemy tylko tyle, że był „studentem”¹⁸².

Zapisy zachowane w księgach parafii rzymskokatolickiej w Wąchocku mówią o tym, że w tamtejszym szpitalu (lazarecie górniczym) zmarli w 1863 r.¹⁸³ osoby ranne: Walenty Jarzębski „lat piętnaście mający, syn niewiadomych rodziców i miejsca urodzenia” – akt zgonu nr 44, Walenty Pietrzyk lat 25 – akt nr 69, a w 1864 r.¹⁸⁴ Julian Zejdlar, ranny, lat 30 – akt nr 12, Andrzej Malczyk, ranny, lat 19 – akt nr 16, Ludwik Siedlewski lat 22 – akt nr 17, Andrzej Gawroński lat 20 – akt nr 31, Józef Lipiński ranny, lat 18 – akt nr 33. Natomiast w aktach stanu parafii rzymskokatolickiej w Pińczowie¹⁸⁵ spotykamy zapisy dotyczące zmarłych w tamtejszym lazarecie uczestników bitew pod Grochowskimi i Mierzwinem, w 2 pozostałych aktach widnieje jedynie wzmianka „żołnierz wojsk narodowych” (akty nr 44, 80, 85, 125, 127).

Podsumowując zebrane tu wiadomości, należy stwierdzić, że powyższa praca nie wyczerpuje do końca tematu i nie stanowi pełnej prezentacji, jak również analizy materiałów archiwalnych, w których zachowały się dane dotyczące jakże wzniosłych, a jednocześnie tragicznych dni powstania 1863 r. Na przedstawienie ich pełnego obrazu potrzeba o wiele bardziej czasochłonnej, drobiazgowej i wnikliwej kwerendy. Kwerendy, która oprócz zasobu przechowywanego w kieleckiej placówce, przybliży zainteresowanym również archiwalia „powstańcze” znajdujące się w zasobie oddziału tutejszego archiwum w Sandomierzu. Wymienię tylko dwa najistotniejsze: list Mariana Langiewicza do oddziałów powstańczych po bitwie pod Staszowem¹⁸⁶, zachowany w zespole archiwalnym *Akta miasta Sandomierza*, oraz listę zawierającą nazwiska 22 powstańców znajdujących się na leczeniu w szpitalu w Sandomierzu¹⁸⁷. I oczywiście, równie cenne zapisy aktów zgonu w księgach stanu cywilnego parafii w Górach Wysokich, Koprzywnicy, Olbierzowicach czy Staszowie. Jednakże mam nadzieję, że i zebrane tu informacje staną się zachętą do korzystania z zasobu archiwum kieleckiego i spotkania z tą odległą w czasie, ale jednak bliską naszym sercom historią.

180 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Dębnie, sygn. 53.

181 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Studziannie, sygn. 86.

182 APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Odrzywole, sygn. 54.

183 .APK, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Wąchocku, sygn. 100.

184 Tamże, sygn. 101.

185 Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Pińczowie, sygn. 96.

186 APK, Oddział w Sandomierzu, Akta miasta Sandomierza, sygn. 2539.

187 Tamże, sygn. 194.

Iwona Pogorzelska (The State Archive in Kielce)

Sources for history of the January Uprising in resource of the State Archive in Kielce

This article is presenting a selection of the saved in the collections of the State Archive in Kielce the most important and at the same time most interesting archives of this great uprising which the 150th celebrated anniversary in the current year of 2013 is of special importance for Świętokrzyskie land. In this paper, we find information about documents resembling moments just before 22 January 1863 such as the texts of religious and patriotic songs: "Building the Mound on Karczówka 15 August 1861", manifestos - such as: „The Brothers Compatriots” notifying about the contemplative service which was supposed to be held on 2 September 1861 ‘the Lithuanians brothers murdered by Muscovy in Vilnius 18 August’ orders associated with repressions of Russian authorities against the Polish people. Here are also discussed archives of events directly related to war and conditions of the everyday lives of Kielce residents: appeal of general Marian Langiewicz from 10 March 1863 announcing taking the command of the armed bands, Report of the municipality of the city of Kielce on residents who ‘expelled themselves without the knowledge of local Police’, Report on the connection to branches Jeziorańskiego and Langiewicza, and the battle of Małogoszcz, a list of heavily wounded persons during the battle of Jeziorko and Sieradowice. The author here is also presenting archive records providing a role of the January Uprising has played in next generations’ life: the poster for the celebration of 75 th anniversary celebration of the January Uprising - among others about the march on Karczówka ‘where in front of the monument to insurgents killed in action paying homage to the memory of fighters from 1863 will take place’ inviting for the participation in the Central 100 Anniversary Rally the January Uprising Routes and XI Hike which took place in 1963 and projects of monuments devoted to heroes of 1863, put in their honour in the nineties of the previous century.